

INSPIRATIONSMATERIAL

Det här är ett inspirationsmaterial som bygger på teman ur pjäsen *Måsen* av Anton Tjechov. Här hittar du också diskussionsfrågor och tips på litteratur, artiklar, filmer och hemsidor. Du kan använda inspirationsmaterialet antingen inför eller efter teaterbesöket.

Har du tips, idéer eller funderingar kring våra inspirationsmaterial?
Kontakta Carin Hebelius på carin.hebelius@malmostadsteater.se

MALMÖ
STADSTEATER

INNEHÅLL

1. OM PJÄSEN
2. VEM ÄR VEM I MÅSEN?
3. ANTON TJECHOV
4. RYSSLAND PÅ TJECHOVS TID
5. ALLA TIDERS MÅS!
6. GENERATIONSUPPGÖRELSE
7. VAD ÄR KONST?
8. TIPS

1. OM PJÄSEN

”Det finns två huvudteman i *Måsen*: konsten och kärleken. Alla personer i pjäsen är på ett eller annat sätt bundna till dem. Den är som en symfoni, där samma tema återkommer i ett otal variationer, ibland flyktigt, episodartat, en liten antydning på två rader, ibland svällande till stora symfoniska block för en hel känslorkester.”
(Ur *Möten med Tjechov* av Ralf Långbacka)

Handling

Den firade skådespelerskan Arkadina som har ett förhållande med författaren Trigorin är på besök på sin brors gods.

På godset finns också hennes son Konstantin, som desperat kämpar för att bli författare. Han har skrivit en pjäs som grannflickan Nina – som han är förälskad i – ska spela. Men Konstantin drömmer om en förnyelse av teatern och Arkadina ser bara hans försök som konstigt och dåligt och hånar pjäsen. I sin desperation skjuter Konstantin en mås och lägger den för Ninas fötter. Händelsen blir för Trigorin ett uppslag för en novell. *Måsen* dyker också upp i sista akten, nu i uppstoppad form.

När Trigorin och Arkadina flyttar tillbaka till stan följer Nina efter och inleder ett förhållande med Trigorin, men blir övergiven. Två år senare har Konstantin – som bor kvar på godset – någorlunda lyckats etablera sig som författare, men tror inte ett dugg på vad han själv skriver. Nina – som blivit skådespelerska, dyker upp. Efter att hon berättat sin historia och även sagt att hon fortfarande älskar Trigorin går hon för att fortsätta sitt liv. Konstantin river sönder sina manus och skjuter sig.

Runt om Nina, Konstantin och Arkadina finns ett helt menageri av figurer: författaren Trigorin, skolläraren som är förälskad i förvaltarens dotter Masja, som i sin tur är förälskad i Konstantin, läkaren Dorn som har ett förhållande med förvaltarens fru osv. *Måsen* är en riktig kärlekskarusell full av ungdomliga framtidsdrömmar, brustna hjärtan och konstnärlig lidelse.

Ett fiasko?

Den ryske författaren och dramatikern Anton Tjechov skrev *Måsen* 1895. I dag är pjäsen en av de stora teaterklassikerna. Urpremiären i Sankt Petersburg 1896 lär inte ha gått särskilt bra. Tjechov själv var mycket missnöjd. Han lämnade premiären ensam och var helt övertygad om att det varit ett fiasko. Kanske var det det? Kanske var problemet att pjäsen annonserades som komedi och att publiken inte förstod Tjechovs egen variant av genren? Kanske spelades den dåligt? Men några dagar efter premiären fick Tjechov mycket uppmuntrande brev där folk hyllade pjäsen. Föreställningarna efter premiären lär också ha varit mycket bättre än premiären.

Det finns också en historia som antyder att fiaskoryktet skapats av teatermannen Konstantin Stanislavskij, flera år efteråt. Detta i syfte att föra fram Konstnärliga Teaterns föreställning framför den i Sankt Petersburg. Det verkliga genombrottet för *Måsen* kom med just Konstnärliga Teaterns uppsättning 1898. Tjechov var i vanlig ordning missnöjd med Stanislavskijs eget skådespeleri i pjäsen. Han spelade Trigorin och Tjechov tyckte att rollen blev svag och sentimental. Men Tjechov var hela sitt liv skeptisk till och missnöjd med teater, såväl när det gällde hans egna pjäser som hans samarbete med teatrar.

2. VEM ÄR VEM I MÅSEN ?

Irina Nikolajevna Arkadina

Irina är en firad och erkänd skådespelerska. Hon är mamma till Konstantin och syster till Sorin. Irina är en egotrippad diva som inte har någon förståelse för sonens nyskapande konstnärliga idéer.

Konstantin Gavrilovitj Treplev

Konstantin är en ung författare och son till Irina. Han har höga konstnärliga ambitioner och är ganska arg på samhället. Konstantin är mycket förälskad i Nina.

Pjotr Nikolajevitj Sorin

Pjotr är Irinas bror. Det är på hans lantegendom hela pjäsen utspelar sig. Pjotr är lite bitter och ångrar att han inte gjort så mycket med sitt liv.

Nina Michjlovna Zaretjnaja

Nina är dotter till en rik landägare. Hon vill bli skådespelerska och leva ett liv i ära och berömmelse. Nina blir uppvakad av Konstantin men hon förälskar sig i Trigorin.

Ilja Afanasievitj Sjamrajev

Ilja är en pensionerad löjtnant och förvaltare av Sorins gods. Han är pappa till Masja.

Polina Andrejevna Sjamrajevna

Polina förvaltar Sorins gods tillsammans med sin man Ilja. Hon har också ett förhållande med läkaren Dorn och är mamma till Masja.

Masja

Masja är dotter till Ilja och Polina. Båda hennes föräldrar arbetar i hushållet, men själv gör hon ingenting. Masja är förälskad i Konstantin.

Boris Aleksejevitch Trigorin

Trigorin är en mycket känd och omtalad författare. Han är egocentrisk och har ett förhållande med Irina, och senare även med Nina.

Jevgenij Dorn

Dorn är läkare och vän i familjen. Han har också ett förhållande med Polina, förvaltarens fru.

Semjon Semjonovitj Medvedenko

Medvedenko är lärare och hopplöst förälskad i Masja.

3. ANTON TJECHOV

Anton Tjechov (1860 – 1904) var en rysk författare som framförallt skrev noveller och dramatik. Som ung medicinstudent i Moskva försörjde han sig med att skriva korta historier i den populära skämtpressen. Han hade stor framgång och blev författare på heltid. Några av hans kända noveller är bl a *Ön Sachalin* (1895), *Damen med hunden* (1899), *Biskopen* (1902) och *Fästmon* (1903).

Tjechov utvecklade sin egen stil; kort och enkelt, med sinne för detaljer och människors känslor och tankar. Förändring och uppbrott är viktiga teman hos Tjechov och inte minst i hans dramatik. Fyra av hans pjäser är världsberömda och spelas världen över: *Måsen* (1895), *Onkel Vanja* (1897), *Tre systrar* (1901) och *Körsbärsträdgården* (1904).

4. RYSSLAND PÅ TJECHOVS TID

Fram till slutet av 1800-talet styrdes Ryssland av tsaren. Han kontrollerade armén och de offentliga förvaltningarna. Direkt under sig hade tsaren den privilegierade adeln som ägde mark och hade höga poster i tsarens administration. Den stora gruppen människor i landet var de livegna bönderna. De arbetade på adelns gods, behandlades som slavar och kunde straffas och säljas som adeln ville. I städerna fanns en liten del medelklass. Landet präglades av enorma klassklyftor.

Under 1800-talet ökade missnöjet kraftigt bland de fattiga livegna. Samtidigt började adeln få ekonomiska bekymmer. 1861 upphörde livegenskapen och bönderna blev lovade en del av adelns landegendomar. Under tiden gick den

industriella utvecklingen i städerna framåt och arbetarklassen ökade i antal. Men deras arbets- och levnadsvillkor var inhumana och lönerna mycket låga. De hade inte heller rätt till att organisera sig fackligt eller strejka. Brist på brukbar mark, omfattande hungersnöd i samband med missväxt, koleraepidemier och befolkningsökning ledde i slutet av 1800-talet och in på 1900-talet till flera upplopp på landsbygden. Samtidigt visade fabriksarbetarna sitt missnöje genom att organisera strejker.

Samtidigt som svält och ojämlikhet fått missnöjet att pyra i landet, råkade Ryssland ut för en förnedrande förlust i kriget mot Japan 1904-1905. Motsättningarna kulminerade i januari 1905 då 200 000 svältande människor demonstrerade i S:t Petersburg för att få mat. Det fredliga demonstrationståget möttes av gevärseld på sin väg till Vinterpalatset, och tusentals sårades eller dödades i det som kom att kallas Den blodiga söndagen. Detta blev den tändande gnistan till en revolution bland bönder, arbetare och soldater 1905. Revolutionen slogs ned men ses som en generalrepetition inför den stora ryska revolutionen 1917.

Tjechovs mest världsberömda och spelade pjäser är *Måsen* (1895), *Onkel Vanja* (1897), *Tre systrar* (1901) och *Körsbärsträdgården* (1904). Alla skrevs under en tid av förändring.

Ännu visste ingen vad som komma skulle. Människorna i pjäsen tillhör en adel som är på väg att förlora sin ställning. De är nästan löjligt upptagna av de små sakerna i livet och att leva som de alltid gjort. Precis som det ryska folket i verkligheten förstår personerna i dessa pjäser inte att landet skulle komma att genomgå monumental förändringar och att en helt ny världsordning var på väg.

5. ALLA TIDERS MÅS!

Det finns en bild av att vi i Sverige spelar Tjechov indränkt i melankoliskt vemod; bland grönskira björkar och vita spetsgardiner. Med "undertexten" – det som göms under och bakom orden - dallrande i tystnaden.

Bilden skapades då den svenska Tjechov-traditionen från början silades via Stanislavskij, som på Konstnärliga Teatern i Moskva vid sekelskiftet 1900 iscensatte den ryske författarens stora dramer. På ett sätt som Tjechov själv tyckte blev för gråtmilt sentimentalt. Konstnärliga Teatern gästspelade i Sverige 1922 och drabbade publiken med det täta samspillet och den psykologiska trovärdigheten. När man sedan började spela Tjechov på svenska, sökte man den tonen av ryskt stämningmåleri och förfinad realism. Men man tog också fasta på Tjechovs egna genrebeteckningar – han kallade *Måsen* för komedi! – och tog fram stråk av humor och social satir redan på 1950-talet.

Men - sedan har publiken fått uppleva Tjechov i olika tonarter. Det har inte bara gråtits över rollernas hopplösa längtan och strävan efter lycka, utan också skrattats inkännande och igenkännande åt människans tillkortakommanden. Man har, särskilt på 1970-talet, lyft fram samhällskritiken och läst Tjechov genom ett brechtianskt raster av socialistisk analys av en borgerlighet och ett klassamhälle i sönderfall. Och Tjechov har malts i den postmoderna kvarnen, där texterna sönderdelas och fogas samman i nya mönster. *Måsen* har spelats som strängt koreograferad regiteater och som resultat av improvisatoriska repetitioner och kollektiva processer. *Måsen* har spelats nyktert genomskådande med klarsynt illusionslöshet, men också doppats i en uppsluppet, utagerande teatralitet med starka känslkontraster. *Måsen* har utspelats i det förra sekelskiftets Ryssland och i ett samtida Sverige. Och blivit både ungdomsteater om unga människors brinnande drömmar och nyfiket utforskande barnteater.

Samtidigt har man envetet fortsatt att spela Tjechov på en stadig grund av tradition med nostalgiska ekon av lyriskt stämningmåleri och finstämd psykologi. Tjechov-realismens konventioner - med eller utan vita linnekostymer och samovarer – måste fortfarande utmanas för att ge oss nya bilder, nya tankar.

Hur som helst: Det spelar ingen roll om man sett en mås tidigare eller om det är första gången man möter Tjechovs drama. Det finns flera Tjechov för varje tid. Och det ryms flera tider i varje Tjechovpjäs.

Måsen skrevs i en brytningstid. Den blev fiasko vid premiären 1896 och succé redan två år senare. Den handlar om kärleken och konsten. Den speglar konflikten mellan den äldre generationens konservativt traditionella teater och de ungas sökande efter nya former. Samtidigt som Tjechov skrev sina pjäser sjöd Europa av nya idéer om en scenkonst fjärran från realismens illusionsteater. Man experimenterade med poesi, stilisering, symbolism, modernism. Man prövade nya sätt att gestalta via musik, rytm, rymd, ljus och rörelse. Nya tider och nya former... det gäller också 2010!

Karin Helander, professor i Teatervetenskap

6. GENERATIONSUPPGÖRELSE

"När folk inte kan hitta på något bättre, så säger de: Den ungdomen, den ungdomen..." *Masja*

Tiden verkar stå stilla på Sorins gods. Här är både sorglöst och sysslolöst. Det pratas om konst, litteratur och teater – men alla längtar efter något annat, efter ett annat liv, efter en annan kärlek. Verkligheten utanför godset vet ingen något om.

Den skjutna måsen i pjäsen är en symbol för frihet. Människorna är alla instängda i sina miljöer och vill bryta sig loss. Men de gör inte det eftersom traditionen och konventionen håller dem tillbaka. De har alla också ett stort fokus på sig själva som individer. De har ett nästan desperat behov av att lyfta sig själva, att känna att de lever.

I pjäsen ställs de yngre mot de äldre. I den här uppsättningen av *Måsen* har regissören Anna Pettersson tagit ställning för de unga i pjäsen. Konstantin, Nina och Masja är till en början ganska kaxiga. Till exempel så visas Konstantins pjäs som bra och intressant. Men den yngre generationen bryts ner av den äldre. I slutet kan man verkligen förstå varför Konstantin tar livet av sig.

DISKUTERA

Nina, Konstantin och Masja representerar de yngre i pjäsen. Prata om de olika karaktärerna – hur lever de sina liv, vad vill de göra och varför?

Är det svårt att sätta sig upp emot föräldrar eller far/morföräldrar? Kommer du överens och har samma åsikter som dina föräldrar? Gillar ni samma böcker, musik, filmer, TV-program?

Vi lever i individualismens tid där det blivit viktigt att "marknadsföra" sig själv. Sällan har det funnits ett så uppenbart behov hos unga människor att få ett erkännande och bli bekräftade. I *Måsen* möter vi också människor som hela tiden vill framhäva sig själva. Är det viktigt att bli uppmärksam, att få omgivningens uppmärksamhet? Varför det? Hur kan man göra för att få den uppmärksamheten?

7. VAD ÄR KONST?

"Jag har mer talang än alla ni andra, om du vill veta. Det är såna som du och han med era föråldrade konventioner, som har slitit åt er herraväldet inom konsten! Det är bara det ni själva gör som är äkta och legitimt, allt annat trampar ni ner och kväver. Jag erkänner er inte!" *Konstantin*

KONST är den skapande verksamhet som syftar till emotionella eller expressiva uttryck, eller resultatet av en sådan verksamhet. Konst är det som ger skaparen eller betraktaren en tanke som den annars vore utan under förutsättningen att det presenteras som konst. (*Wikipedia*)

Konstantin vill slå igenom som författare. Han har höga konstnärliga ambitioner och vill ha förändringar inom teatern och konsten, och han känner att han inte har något gemensamt med konstnärerna i sin omgivning. Men ingen tror på honom, ingen med inflytande. Konstantins mamma, den firade skådespelerskan, tar honom inte på allvar och hånar honom öppet. Mammans älskare, författaren Trigorin, är Konstantins starkaste hot. När Trigorin också vinner Konstantins älskade Nina, blir Konstantin djupt olycklig och deprimerad. Hans unga drömmar går i kras.

DISKUTERA

Varför tror du det är så svårt för Konstantin att få sin pjäs uppskattad och accepterad?

Vad tycker du är riktig konst? Kan du förklara varför?

Har du någon favorit konstnär/regissör/författare/musiker?

Nina Fransson, som har gjort scenografin till *Måsen*, har inspirerats av regissören Tim Burton. Vad tycker du att scenografin och scenbilden säger om föreställningen och dess karaktärer?

8. TIPS

Litteratur

- Bergqvist, Elaine, *Du är din generation*, Norstedts, 2009.
Billgren, Ernst, *Vad är konst och 100 andra jätteviktiga frågor*, Langenskiöld, 2008.
Carlberg, Anders, *Generationsklyftan hotar demokratin*, Hjalmarson & Hökberg Bokförlag, 2009.
Långbacka, Ralf, *Möten med Tjechov*, Söderströms förlag, 1986.
Tjechov, Anton/Knipper, *Olga, Ålska mig och skriv. Brevväxlingen mellan Anton Tjechov och Olga Knipper 1899-1904*, Bokförlaget Daidalos, 1999.
Tjechov, Anton, *Dramer. Ivanov, Måsen, Morbror Vanja, Tre systrar, Körsbärsträdgården*, Gidlunds Förlag, 2007.

Artiklar

- "Så, vad är då konst?" i *Aftonbladet*, 060311, tinyurl.com/yfvkghp
"Tjechov här i Sverige", i *Sydsvenskan*, 070413, tinyurl.com/y8gtn88
"Har vi inte råd med Unga Klara?", i *Dagens Nyheter*, 080428, tinyurl.com/y86yjxq
"Rädda Tjechov!", i *Aftonbladet*, 080921, tinyurl.com/ybbqokx
"Staten bestämmer inte konsten", i *Svenska Dagbladet*, 090220, tinyurl.com/yea2bov
"För evigt ung", i *Dagens Nyheter*, 100122, tinyurl.com/ycmgv9z

Film

- Doktor Zhivago*, regi David Lean, 1966.
Fanny och Alexander, regi Ingmar Bergman, 1982.
Amadeus, regi Milos Forman, 1984.
Cry-Baby, regi John Waters, 1990.
Howards End, regi James Ivory, 1992.
Bullets over Broadway, regi Woody Allen, 1995.
Basquiat, regi Julian Schnabel, 1997.
Moulin Rouge, regi Baz Luhrmann, 2001.
Pollock, regi Ed Harris, 2001.
Chekov and Maria, regi Eric Tell, 2007.
Chasing Chekov, regi Peter Sands, 2008.

Webb

- Om Anton Tjechov: online-literature.com/anton_chekov
Rysslands röst, Anton Tjechov som utgångspunkt:
tinyurl.com/y9xjwfh
Tim Burtons officiella hemsida: timburton.com
Tjechovs ordspråkssamling: livet.se/ord/källa/Anton_Tjechov